

CHÁPANIE VZŤAHU MEDZI SMRŤOU A PÁDOM ČLOVEKA PODĽA GREGORA NYSSKÉHO

Miroslav ŽUPINA

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Teologické dielo Gregora Nysského sa nachádza v centre pozornosti vedeckého bádania nielen pravoslávneho, ale aj nepravoslávneho kresťanského sveta. Dôvody tohto záujmu sú rôzne, ale všetky majú jedného spoločného menovateľa, ktorým je osobitý význam jeho učenia pre duchovný život človeka, a to aj napriek určitým známkam odklonu od všeobecne prijatej viery,²⁶⁷ či názorom v otázkach eschatológie (očistný oheň, apokatastáza všetkých ľudí a iné).²⁶⁸

Predmetná štúdia sa bude venovať analýze a hodnoteniu učenia Gregora Nysského o chápaní vzťahu medzi smrťou a pádom človeka. Pochopenie úzkeho vzťahu medzi smrťou a pádom človeka predstavuje jeden zo základných predpokladov správneho chápania mnohých ďalších antropologických otázok. Smrť je totiž „hlavným dôsledkom prvotného hriechu a jedným z najdôležitejších činiteľov po páde.“²⁶⁹

Gregor Nysský na základe úvah o fenoméne smrti prichádza ku konštatovaniu, že ontologická skutočnosť prítomnosti smrti je výsledkom vedomého skutku človeka. Napriek tomu, že človek bol stvorený so zámerom nesmrteľnosti a tá nielen bola, ale aj zostáva cieľom Božieho stvorenia, práve vedomý skutok človeka priniesol radikálnu zmenu do ľudskej prirodzenosti. Smrť je realitou, paradoxne, „vďaka“ životu, keďže prítomnosť smrti má svoj pôvod a počiatok v živote. Smrť je výsledkom snahy o vytvorenie novej skutočnosti existencie, ktorá odporuje životu, ako ho stvoril Boh. Avšak táto nová realita existencie podľa podstaty predstavuje neexistenciu (nebytie).²⁷⁰ Napriek tomu zostáva pri existencii spôsobom, ktorý je odlišný od existencie prirodzeného stavu človeka, teda participácie človeka na nesmrteľnosti

²⁶⁷ Pozri ZOZULAK, J. 2005. *Filozofia, teológia, jazyk*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 241 – 246.

²⁶⁸ Pozri ΒΑΤΣΙΚΟΥΡΑ, Κ. 1999. *Η έννοια του θανάτου κατά τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης*. Κατερίνη : Επέκταση, 1999. s. 7.

²⁶⁹ MILKO, P. 2007. Prvotní hřích v Athanasiově De Incarnatione. In *Parrésia : Revue pro východní křesťanství*. Praha : Pavel Mervart, 2007, č. 1. s. 11.

²⁷⁰ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Κατηχητικός λόγος, ΚΑ΄. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 60.

a neporušenosti Boha, ktorý je prameňom života a charakterizuje ho nesmrteľnosť.²⁷¹ Padlá ľudská prirodzenosť je tak charakterizovaná ako dočasná a pominuteľná existencia, pretože jej stav je vymedzovaný hriechom a „hriech je odcudzením o Boha.“²⁷²

Už z týchto vyššie uvedených úvodných slov Gregora Nysského je vidieť, že hriech, pád a smrť človeka sa nachádzajú vo veľmi úzkom vzájomnom vzťahu. V týchto dimenziách budeme podrobnejšie skúmať chápanie smrti v kontexte jej pôvodu, prirodzenosti, vymedzenia a ďalších otázok, ktoré súvisia s pádom a smrťou človeka.

Najprv sa pokúsime objasniť teologické chápanie prirodzenosti pôvodu smrti a jej vniknutiu do stvorenstva, aby sme následne skúmali prirodzenosť a vymedzenie smrti.

Gregor Nysský pri skúmaní podstaty a hĺbky prarodičovského hriechu (pádu človeka), hovorí o sile ako pohybe, ktorým sa ľudská vôľa snaží o vytvorenie skutočnosti, ktorá vo svojej podstate neexistuje.²⁷³ Zatiaľ čo Boží stvoriteľský akt vytvára a umožňuje prechod od neexistencie k existencii (od nebytia k bytiu), snaha človeka vytvoriť novú skutočnosť spôsobuje opačný prechod od existencie k neexistencii (od bytia k nebytiu), čo v podstate predstavuje výber deštrukcie a zničenia existencie prostredníctvom výberu neexistencie. V takomto prípade neexistencia podľa podstaty nie je dokonalou neexistenciou podľa nutnosti, ale existenciou, ktorá je závislá od zmeny alebo prerušenia pôvodného stavu, pretože podlieha zákonom prirodzenosti a existuje na základe odcudzenia sa od prameňa života a existencie.²⁷⁴

Človek tým, že sa snaží o vytvorenie toho, čo neexistuje, v podstate ašpiruje na rovnosť so stvoriteľskou Božou silou, napriek tomu, že jedine Boh je tvorcom a prameňom života. Gregor Nysský tak jednoznačne odhaľuje a pomenováva tvorcu smrti, ktorým je človek, keďže smrť sa objavuje ako dôsledok „samostatného rozhodnutia vychádzajúceho z jeho egocentrizmu.“²⁷⁵ Vo svojom diele *O panenstve* hovorí: „Zlo chápané ako podstata sama o sebe

²⁷¹ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστικὸν τοῦ Σαλομωντος. Ομιλία Α΄. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 624.

²⁷² ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Πρὸς Εὐνομίον ἀντιρρητικός λόγος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 545.

²⁷³ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί τοῦ βίου Μωυσέως. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 381.

²⁷⁴ Pozri ΒΑΤΣΙΚΟΥΡΑ, Κ. 1999. *Η έννοια του θανάτου κατά τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης*. Κατερίνη : Επέκταση, 1999. s. 138.

²⁷⁵ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς τὰ Ἀσμάτα τῶν Ἀσμάτων. Λόγος Β΄. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 796.

nemá vôbec žiadnu existenciu v prirodzenosti stvorených vecí. Existuje len v rámci naplnenia možnosti slobodnej vôle.“²⁷⁶ Človek stvorený na Boží obraz disponuje vôľou, ktorá je v istom zmysle autonómnou, ale nie absolútne zvrchovanou, suverénnou, teda úplnou a dokonalou. Božia a ľudská vôľa sa od seba odlišujú tak, ako sa odlišuje nestvorená prirodzenosť od stvorenej. Stvorená prirodzenosť disponuje slobodou až do takej miery, že je schopná vytvárať neexistenciu z existencie spôsobom, že zlo privádza do určitého druhu parazitickej existencie, ktorá je závislá na stvorenej vôli a súčasne túto vôľu zotročuje.²⁷⁷

Avšak celá problematika okolo pôvodu smrti sa môže zamotať tým, že sa pozornosť upriami na prirodzenosť samostatnosti, ktorá ponúka človeku možnosť slobodného výberu vrátane otázky smrti. Človek predsa dar samostatnosti dostal od Boha, ktorý spoločne s týmto darom dal človeku silu a potenciú skúmať vlastné túžby, aby dobro bolo v jeho duši prítomné nie ako povinnosť a nevyhnutnosť, ale ako výsledok a plod jeho vlastného chcenia, odhodlania a zámeru.²⁷⁸ Od daru samostatnosti, ktorý Boh daroval človeku, sa odvíja aj možnosť a sila človeka tvoriť. Z uvedeného vyplýva, že samotný Boh je príčinou toho, čo je „obsahom“ stvorenia, vrátane „výbavy“ človeka. Výber, ktorým človek disponuje pri svojom konaní alebo tvorivej energii, pochádza od Boha a nie je závislý od ľudskej vôle, či chcenia, ale je absolútnym Božím darom.²⁷⁹

Ako výstižne hovorí Gregor Nysský, Boh nechcel, aby nad ľudskou prirodzenosťou dominoval a despoticky vládol, ale aby človek mal možnosť vlastného samostatného a úplne slobodného rozhodovania.²⁸⁰ V tom spočíva

²⁷⁶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί παρθενίας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 369.

²⁷⁷ Pozri MOSSHAMMER, A. 1988. The Created and the Uncreated in Gregory of Nyssa: *Contra Eunomium* 1, 105-113. In: *El „Contra Eunomium I“*. Navarra 1988. s. 363. „As the image of God, man is not yoked to any physical necessity; he is sovereign and lordless, with a self-governig will. But the sovereign will of God and the freedom of man are differentiated as the uncreated nature from the created. The uncreated nature is characterized by a freedom so absolutely unopposed that it can create being from non-being. The created nature, on the other had, has a freedom that is always in motion and is paradoxically capable of producing non-being from being, by bringing evil into a kind of parasitical subsistence that is both dependent on the created will and yet enslaves it.“

²⁷⁸ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς τὰ Ἀσμάτῃ των Ἀσμάτων. Λόγος Β΄. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 796.

²⁷⁹ Pozri ΒΑΤΣΙΚΟΥΡΑ, Κ. 1999. Η έννοια του θανάτου κατά τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης. Κατερίνη : Επέκταση, 1999. s. 139.

²⁸⁰ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς τοὺς κοιμηθέντας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 524.

silná pečať Božieho obrazu v človeku.²⁸¹ Z dôvodu daru slobodnej vôle môže človek urobiť a realizovať vlastné samostatné rozhodnutie. Život človeka a jeho ďalšie smerovanie tak skutočne závisia od jeho vlastného rozhodnutia: „Boh poctil človeka tým, že mu poskytol slobodu, aby dobro skutočne prináležalo tomu, kto si ho slobodne vyberie.“²⁸²

Avšak samostatné a slobodné rozhodnutie človeka môže mať len jedno z dvoch nasledovných nasmerovaní: buď k dobru, alebo k protikladu, ktorému, ako zdôrazňuje Gregor Nysský, chýba hypostáza.²⁸³ Ako teda chápať opak dobra? Gregor to vysvetľuje na základe príkladu existencie a opaku – neexistencie.²⁸⁴ Pokiaľ „niečo“ neexistuje a nie je stvorené, platí, že nie je závislé od pohybu v zmysle rozhodovania sa, ktorý má za následok opak, inverziu alebo zmenu. Avšak to, čo existuje ako stvorené, je podmienené pohybom a teda samostatným výberom. Na základe takeého chápania hypostáza stvorenstva má svoj princíp v pohybe, teda v prechode od neexistujúceho k existujúcemu, samozrejme, vďaka Božej blahodati.

Pre Gregora Nysského je typické, že vymedzením zla ako neexistencie alebo ako absencie dobra istým spôsobom spája pôvod zla s hľadaním dobra. Uvádza, že príkaz prarodičom nejeseť zo stromu poznania dobra a zla naznačuje, že v dobre je paradoxne „ukryté zlo“, samozrejme, nie v zmysle existencie zla so svojou hypostázou, ale ako neprítomnosť existencie, teda ako absencia dobra. Nedodržanie Božieho prikázania spustilo „mechanizmus“ zla. Samotné poznanie a skúsenosť zla je už predzvesťou a predokúsením samotnej smrti.²⁸⁵ Toto veľmi úzke spojenie a súvislosť dobra so zlom sa u Gregora objavuje na mnohých miestach. Ako príklad môžeme uviesť nasledovný text:

„Pretože mnohí charakterizujú dobro z pohľadu kvantity a to, do akej miery uspokojuje zmysly, a pretože existuje určitá homonymia medzi tým, čo

²⁸¹ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Κατηχητικός λόγος, ΚΑ'. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 57 – 60. Podrobnejšie o tejto otázke pozri KUZMYK, V. 2005. Antropologické predpoklady učenia o apokatastase u východných cirkevných Otcov a teológov. In *Pravoslávny teologický zborník*. (ed. P. Kormaník). Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005, zv. XXVIII (13), s. 174 – 181. Porovnaj napríklad ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 73.

²⁸² ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς τοὺς κοιμηθέντας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 532.

²⁸³ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Κατηχητικός λόγος, ΚΑ'. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 60.

²⁸⁴ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Κατηχητικός λόγος, ΚΑ'. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 60.

²⁸⁵ Pozri ΒΑΤΣΙΚΟΥΡΑ, Κ. 1999. *Η έννοια του θανάτου κατά τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης*. Κατερίνη : Επέκταση, 1999. s. 142.

skutočne existuje ako dobro a tým, čo sa len zdá a javí ako dobro, z tohto dôvodu z pohľadu Svätého Písma túžba, ktorá sa rodí ako k zlu, tak aj k dobru, sa nazýva *poznaním dobra a zla*, z čoho vyplýva, že za samotným poznaním sa ukrýva určitá koexistencia a zmiešanie. Poznanie nie je úplne zlá vec, pretože je obklopené dobrom, avšak nie je ani dokonale dobré, pretože schováva zlo. Plod zakázaného stromu je „zmiešaný“ z dobra i zla a jeho ochutnanie vedie k smrti všetkých tých, ktorí sa o takéto poznanie pokúšajú... Toto poznanie, ktoré je dosiahnuté prostredníctvom vlastnej skúsenosti, predstavuje princíp a základ smrti i porušenia.“²⁸⁶

Z uvedeného textu vyplýva, že zlo nemá svoju vlastnú nezávislú existenciu, ale existuje len ako neprítomnosť dobra, predovšetkým ako „to, čo nedisponuje existenciou“ a je inverziou dobra, protikladom samotnej existencie a všetkého vo svete, čo sa rodí prostredníctvom Božej vôle. Zlo sa objavilo ako výsledok snahy človeka vytvoriť novú skutočnosť, ktorá nesmerovala k dobru a znamenala obrat od pôvodného smerovania. Ako hovorí G. Florovsky, „zlo je prázdna, pustá ničota, ale paradoxne ide o skutočnú, reálnu prázdnotu. Ide o viac ako len nedostatok bytia, ide o pozitívnu ničotu. Táto fráza je rovnako paradoxná ako paradoxné je aj samotné zlo. Zlo má kvázi produktívnu silu, produkuje nové skutočnosti vo svete falošných realít, samozrejme, o nič menej skutočných a existujúcich. Prináša to nový aspekt do uvažovania nad tým, čo je vytvárané Bohom, a čo môže vytvoriť niečo, čo nie je stvorené priamo Bohom, a čo nie je ani v Jeho vôli. Hriech a smrť sú kvázi prídavky k bytiu, akási novota v stvorení svete. Hriech bol etablovaný pre svet nových zákonov, stvoril smrť a pod ňu podrobil celé stvorenie.“²⁸⁷

Gregor Nysský vo svojom známom diele *O stvorení človeka* uvádza, že „zlo začína existovať od okamihu, kedy ono vyháňa a odstraňuje dobro. Dobro je všetko to, čo sa nachádza v úzkom vzťahu s primárnym dobrom. To, čo sa nachádza mimo tohto vzťahu, je bez účasti dobra. Podľa toho platí, že len jedno je skutočné dobro, čo sa vzťahuje aj na um, ktorý je stvorený na obraz dobra, zatiaľ čo telo je obrazom obrazu.“²⁸⁸ V súvislosti s tým Gregor rozvíja myšlienku, že telo človeka sa nachádza v prirodzenom stave, ak je

²⁸⁶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί κατασκευής του ανθρώπου. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 200.

²⁸⁷ FLOROVSKY, G. 1949. The Idea of Creation in Christian Philosophy. In *Eastern Churches Quarterly*. Vol. VIII. No. 3. Supl. London 1949. s. 77.

²⁸⁸ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί κατασκευής του ανθρώπου. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 164.

usmerňované umom, ak je od neho oddeľované alebo jeho spojenie s dobrom je pretrhnuté, je v neprirodzenom a deštruktívnom – padlom stave.²⁸⁹

O analytický rozbor tohto názoru sa pokúšali mnohí teológovia, ako sme sa v úvode zmienili, aj pravoslávni, aj nepravoslávni (rímskokatolíci i protestanti). Napríklad už vyššie uvedený G. Florovsky vo vzťahu k pôvodu chápania zla veľmi často zdôrazňuje, že zlo paradoxne existuje vo svojej neexistencii.²⁹⁰ Hovorí ďalej, že pôvodný cieľ človeka zahŕňal dynamizmus. Ľudská prirodzenosť mala vštepenú prirodzenú túžbu po dobre, avšak samotná túžba ešte neznamenalala aj schopnosť zreteľného rozpoznania, t. j. identifikácie dobra. Človek musí sám nájsť, čo znamená dobro a čo je pre neho dobré a prospešné. Pád nastal, keď v tejto snahe bol oklamáný. Človek bol oklamáný vonkajšími fenoménmi a urobil chybu vo svojej snahe po skutočnom dobre. Vo svojej naivite sa domnieval, že veci, ktoré uspokojujú zmysly, sú dobré a prijal túto fantáziu dobra za pravdivú. Jeho posudzovanie bolo klamné a podľahlo chybným kritériám. Lož znamená chápanie, ktoré istým spôsobom sa v myslení znásobuje a rozvíja relevantne s niečím neexistujúcim, akoby to neexistujúce bolo niečo objektívne a skutočné. Zatiaľ čo pravda znamená nepochybné chápanie toho (t. j. Boha), ktorý reálne a skutočne existuje.²⁹¹

Akým spôsobom však nastal pád človeka, ktorý spôsobil a privodil existenciu smrti v živote? Je všeobecne známe, že ľudská prirodzenosť sa stala závislou na smrti z dôvodu jej obratu a nasmerovania k zlu, keďže jej nasmerovanie k dobru bolo zničené. Ako uvádza Gregor Nysský, ľudská prirodzenosť „si osvojila smrť prostredníctvom vzťahu k zlu zanechajúc a zavrhuje tak prebývanie v dobre.“²⁹² Skutočne, aj keď ľudská prirodzenosť mala v raji možnosť účasti na nesmrteľnej Božej prirodzenosti, človek si slobodne vybral pretrhnutie spoločenstva s Bohom, teda smrť. Skutočný život je možný len vďaka participácii na tomto spoločenstve. Všetko, čo je v protiklade s takouto orientáciou života a spoločenstvom s Bohom, je v skutočnosti vzdialením sa od samotnej existencie a prechodom k neexistencii,

²⁸⁹ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί κατασκευής του ανθρώπου. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 164 – 165.

²⁹⁰ Pozri FLOROVSKY, G. 1987. The Eastern Fathers of the Fourth Century. Vol. VII. In *The Collected Works of Georges Florovsky*. Vaduz: Bieververtriebsanstalt, 1987. s. 191.

²⁹¹ Pozri FLOROVSKY, G. 1987. The Eastern Fathers of the Fourth Century. Vol. VII. In *The Collected Works of Georges Florovsky*. Vaduz: Bieververtriebsanstalt, 1987. s. 192. Porovnaj s ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί κατασκευής του ανθρώπου. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 200.

²⁹² ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς τὰ Ἀσμάτια τῶν Ἀσμάτων. Λόγος ΙΕ'. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 1109.

teda smrti.²⁹³ Ľudská prirodzenosť nebola stvorená zlá, keďže bola stvorená na Boží obraz. Keď určitá existencia si vyberá odmietnutie a zrieknutie sa života s Bohom a v Bohu, ide o narušenie, kedy smrť má rovnakú silu a intenzitu ako odtrhnutie od prameňa života. Hriech je príčinou odcudzenia a smrť je toho dôsledkom. Ak sa človek odvracia od prameňa života, v tom prípade jeho existencia nemá hodnotu, pretože jeho ontologické odmietnutie znamená hriech – skutočnú neexistenciu.²⁹⁴

Podľa Gregora Nysského hriech je odcudzením sa od Boha, ktorý je jediným skutočným a pravým životom.²⁹⁵ Hriech je energiou vôle a vôľa je zasa energiou duše, preto, hoci už to bolo viackrát povedané, pád človeka môže byť charakterizovaný ako snaha o vytvorenie novej skutočnosti. Tento chcený skutok falšovania danej skutočnosti a vytvorenia novej pseudoreality života, vychádza zo samotnej deštrukcie ľudskej vôle. Činnosť vôle človeka sa nenachádzala v symfónii so svojou prirodzenosťou, preto bola vôľa oslabená. Pád ako odcudzenie a vzdialenie sa od prameňa života, hovorí Gregor, deštruuje a ničí všetko, čo existuje.²⁹⁶ Zlo teda nemá žiaden základ v Božej vôli, pretože vychádza z vecí, ktoré „neexistujú“. ²⁹⁷ Boh nie je príčinou zla, ani smrti, pretože ako nekonečne milujúci všetko stvoril ako veľmi dobré.²⁹⁸

Z uvedeného vyplýva, že človek je otcom a zakladateľom novej skutočnosti, ktorá pri porovnaní so skutočnou realitou je v podstate stavom neexistencie. Gregor Nysský ako jednoznačný záver uvádza, že za existenciu zla a smrti vo svete je zodpovedný človek.²⁹⁹ Vôľa človeka dala stavu neexistencie a smrti hmotnú formu, telesnosť, preto samotný človek je hanbou a potupou prítomnosti smrti vo svete. Ak však človek, presnejšie jeho slobodná vôľa, je príčinou vzniku a prítomnosti smrti, v tom prípade vzniká otázka: Kto je skutočným pánom smrti vo svete?

²⁹³ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστικὴν τοῦ Σαλομωντος. Ομιλία Ζ'. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 724 – 725.

²⁹⁴ Pozri Pozri BALTHASAR, U. 1988. *Présence et pensée. La philosophie religieuse de Grégoire de Nysse*. Paris 1988. s. 1 – 2.

²⁹⁵ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Πρὸς Εὐνομίον ἀντιρρητικός λόγος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 545.

²⁹⁶ Pozri FLOROVSKY, G. 1987. The Eastern Fathers of the Fourth Century. Vol. VII. In *The Collected Works of Georges Florovsky*. Vaduz: Büchervertriebsanstalt, 1987. s. 192.

²⁹⁷ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Κατηχητικός λόγος, Ε'. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 24 – 25.

²⁹⁸ Pozri 1M 1, 31.

²⁹⁹ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί παρθενίας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 369.

Gregor Nysský na túto otázku odpovedá, že ten, kto „má moc smrti“,³⁰⁰ kto je tiež prvotnou príčinou zla, teda diabol, satan, ktorý sa nachádzal vo svete anjelov.³⁰¹ Tento zvodný anjel, ktorý prerušil svoje prirodzené väzby k dobru, čím následne padol do priepasti, priviedol človeka k ilúzii. Tá spočívala v tom, že podvodným a klamným spôsobom sa mu zjavil a ľstivo ho presvedčil, aby si sám sebe pripravil smrť a v podstate stal sa samovrahom.³⁰² Človek mal možnosť slobodného výberu, buď dodržať Boží príkaz alebo uveriť sľubu satana o rovnosti s Bohom. To, že si človek zvolil druhú možnosť, znamená odcudzenie sa od Boha a prítomnosť smrti, teda život v dočasnosti a pominuteľnosti. Rozhodnutie sa človeka pre druhú alternatívu bez prítomnosti Boha bolo výsostným a slobodným aktom ľudskej vôle, ktorá sa nechala oklamať a podvieť „nepriateľom života“.³⁰³ Človek sa slobodne a dobrovoľne podriadil nepriateľovi života, preto aj z dôvodu nevraživosti a závesti zo strany satana prichádza smrť.³⁰⁴

Gregor Nysský tak konštatuje, že padlý stav človeka je v rozpore so stavom pôvodným, o ktorom je možné povedať, že Boh ním priniesol a pripravil „dobro, múdrosť, spravodlivosť, silu, neporušenosť a všetko to, čo má vyšší význam.“³⁰⁵ Avšak tento stav človeka po páde je dôsledkom jeho vlastného samostatného úmyslu a chcenia. Tak sa smrť rodí na základe zmeny a prostredníctvom činnosti opačným smerom od smeru Stvoriteľa, to znamená od existencie k neexistencii. Táto energia s opačným zámerom vytvára „antienergii“, akési spätné pôsobenie, ktoré „ničí prirodzenú energiu“³⁰⁶ a nazýva sa smrťou. Z fenoménu smrti, ako sme sa mohli presvedčiť, v žiadnom prípade neviní Boha. „Smrť a zlo nie sú dielom Boha.“³⁰⁷ Ich prameňom je slobodné rozhodnutie sa človeka, ktorý podľahol zvädzaniu

³⁰⁰ Žid 2, 14.

³⁰¹ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Πρός Εὐνομίον ἀντιρρητικός λόγος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 797.

³⁰² Pozri FLOROVSKY, G. 1987. The Eastern Fathers of the Fourth Century. Vol. VII. In *The Collected Works of Georges Florovsky*. Vaduz: Büchervertriebsanstalt, 1987. s. 193.

³⁰³ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς τοὺς κοιμηθέντας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 521.

³⁰⁴ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Επιτάφιος λόγος εἰς τὸν μέγαν Μελέτιον ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 856.

³⁰⁵ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Κατηχητικός λόγος, ΚΑ΄. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 60.

³⁰⁶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Κατηχητικός λόγος, ΚΑ΄. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 24 – 25.

³⁰⁷ MILKO, P. 2007. Prvotní hřích v Athanasiově De Incarnatione. In *Parrésia : Revue pro východní křesťanství*. Praha : Pavel Mervart, 2007, č. 1. s. 12.

satana, preto pád, zlo i smrť patria výlučne do zodpovednosti samotného človeka.

Zoznam bibliografických odkazov

- BALTHASAR, H. U. 1988. *Présence et pensée: Essai sur la philosophie religieuse de Grégoire de Nysse*. Paris, 1988. (Presence and Thought: An Essay on the Religious Philosophy of Gregory of Nyssa. Trans. M. Sebanc. San Francisco : Ignatius Press, 1995).
- BATSIKOYPA, K. 1999. *Η έννοια του θανάτου κατά τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης*. 1. vyd. Κατερίνη : Επέκταση, 1999. 464 s. ISBN 960-356-072-3.
- FLOROVSKY, G. 1949. The Idea of Creation in Christian Philosophy. In *Eastern Churches Quarterly*. Vol. VIII. No. 3. Supl. London 1949.
- FLOROVSKY, G. 1987. The Eastern Fathers of the Fourth Century. Vol. VII. In *The Collected Works of Georges Florovsky*. Vaduz: Büchervertriebsanstalt, 1987.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί κατασκευής του ανθρώπου. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 123 – 257.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί του βίου Μωυσέως. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 298 – 433.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εις τον Εκκλησιαστήν του Σαλομωντος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 615 – 754.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εις τα Άσματα των Ασμάτων. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 755 – 1118.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Κατηχητικός λόγος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 11 – 106.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Πρός Ευνομίον αντιρρητικός λόγος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 45. Paris, 1863. s. 243 – 1122.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί παρθενίας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 317 – 414.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εις τους κοιμηθέντας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 498 – 538.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Επιτάφιος λόγος εις τον μέγαν Μελέτιον επίσκοπον Αντιοχείας. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 851 – 862.

- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnosti. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. 194 s. ISBN 80-8068-306-9.
- KUZMYK, V. 2005. Antropologické predpoklady učenia o apokatastasisu u východných cirkevných Otcov a teológov. In *Pravoslávny teologický zborník*. (ed. P. Kormaník). Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005, zv. XXVIII (13), s. 172 – 190. ISBN 80-8068-358-1.
- KUZYŠIN, B. 2006. Zlo v chápaní absencie podstaty. In *Nipsis. Časopis zaoberajúci sa otázkami teológie, filozofie, etiky a duchovnosti v spoločenskom kontexte*. Prešov : Občianske združenie Filokalia, 2006, roč. I, č. 1, s. 28 – 36. ISSN 1337-0111.
- MILKO, P. 2007. Prvotní hřích v Athanasiově De Incarnatione. In *Parrésia : Revue pro východní křesťanství*. Praha : Pavel Mervart, 2007, č. 1. s. 7 – 40. ISBN 978-80-86818-59-7.
- MOSSHAMMER, A. 1988. The Created and the Uncreated in Gregory of Nyssa: Contra Eunomium 1, 105 – 113. In: *El „Contra Eunomium I“*. Navarra, 1988.
- MOSSHAMMER, A. 1990. Non-Being and Evil in Gregory of Nyssa. In *Vigiliae Christianae*. Leiden : Brill. 1990, Vol. 44, No. 2, s. 136 – 167. ISSN 0042-6032.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. 380 s. ISBN 80-8068-286-0.
- ZOZULAK, J. 2005. *Filozofia, teológia, jazyk*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. 312 s. ISBN 80-8068-352-2.
- ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 192 s. ISBN 978-80-8068-693-2.

UNDERSTANDING OF A RELATIONSHIP BETWEEN DEATH AND HUMAN FALL ACCORDING TO THE TEACHING OF GREGORY OF NYSSA

Miroslav ŽUPINA, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, zupina@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

An understanding of the close relationship between the death and human fall is one of the basic assumptions for correct understanding of many other anthropological questions. According to the teaching of Gregory of Nyssa, the death shall be perceived as a result of efforts to be created a new reality of existence, which is contrary to life as God created it. However, this new reality of existence inherently presents a nonexistence (nonbeing). Although, it remains in existence it is different from the natural state of existence in a manner. For Gregory of Nyssa and his teaching is typical that defining the evil as a nonexistence or an absence of good, he, at the same way, connects the origin of evil with finding the good. Sin, fall and death of a man are in a very close relation to each other. Their origin is a free decision of the man who succumbed to the temptation of Satan, and thus the fall, evil and death belong solely to the responsibility of man himself.

Key words

God, man, death, fall, sin, evil, Satan, movement, freedom, will, life.